

Ingrid Ank • Rasmus Matthiesen • Daniel Toft Jakobsen

Et ordentligt skænderi

Et undervisningsmateriale for 9.-10. klassesetrin

Et ordentligt skænderi
Et undervisningsmateriale for 9.-10. klasseset
Af Ingrid Ank, Rasmus Matthiesen, Daniel Toft Jakobsen

1. udgave, 1. oplag 2026
Forlaget Vartov

ISBN (tryk) 978-87-85171-00-9
ISBN (online) 978-87-85171-01-6

Layout: D-Grafisk, David Lund Nielsen
Tegninger: Lars Carlsen

Udgivet i et samarbejde mellem Foreningen Åndsfrihed, Grundtvigsk Forum og Center for Karakterdannelse

Indhold

Forord: Demokrati er, at samtalen fortsætter4

Lærervejledning

Baggrund: Hvorfor skal skoleelever lære at skændes? Om demokrati og uenighed	6
Begrebsafklaring.....	10
Forslag til forløb.....	12
En fortælling: Da Hal Koch fik nok	14
Dilemmaøvelse: Er du enig? Ni udsagn om demokrati og åndsfrihed	17
Samtale og øvelse: Ytringsfrihedens to cirkler	21
Rollespil: Et ordentligt skænderi	25

Elevmateriale

Elevtekst #1: I tager fejl – men I må gerne sige det højt. Om N.F.S. Grundtvig og Hal Koch ...	31
Elevtekst #2: Et samfund af røde, grønne, gule, lilla, blå. Om offentlighed og ytringsfrihed...	37
Elevtekst #3: Kunsten at overbevise hinanden. Interview med Sine Nørholm Just.....	43
Opgave: Ytringsfrihedens to cirkler	46
Materialer til fællesøvelser og tavleundervisning	49
Hvem står bag?	57
Tak.....	58

Demokrati er, at samtalen fortsætter

Hvis mennesker ikke var uenige, var der ikke brug for et demokrati. Men det er vi. Og i dag udgør polarisering en af tidens store udfordringer. I Danmark og i endnu højere grad uden for Danmark er der i stigende grad uenigheder og konflikter, som mennesker ikke kan eller vil mødes om. Mange steder tales der om, at debattonen er blevet for hård, men selvom det er vigtigt at kunne tale ordentligt til og om hinanden, så er det også nødvendigt, at vi holder fast i at mødes, selvom vi er vrede. En samtales succes skal nemlig ikke måles på, om vi bliver enige eller finder lighedspunkter hos hinanden, den skal måles på, om den kan fortsætte. Demokrati er, at samtalen fortsætter – til trods for uenighed. Det handler dette undervisningsmateriale om.

Udover at lægge op til øvelser og refleksioner i forhold til vores nutid, vil materialet også vise, at vores samfund står på skuldrene af mennesker, der har gjort lignende tanker i fortiden. Og at det er en af grundene til, at vores samfund ser ud, som det gør. Introduktioner til tanker om frihed og demokrati hos henholdsvis N.F.S. Grundtvig og Hal Koch indgår derfor også i materialet.

Materialet er tiltænkt 9.-10. klasse i grundskolen til undervisningen i samfundsfag eller som et tværfagligt projekt mellem samfundsfag, historie og dansk.

God fornøjelse med skænderiet!

Ingrid Ank, Rasmus Matthiesen og Daniel Toft Jakobsen

Lærer- vejledning

Hvorfor skal skoleelever lære at skændes?

Om demokrati og uenighed

Ingen har respekt for alting.

Vi hører ofte udtryk som: Det er helt okay at være uenige, så længe det sker i respekt for den anden. Men hvad så, når det ikke gør? Kan man lægge til grund, at det altid er muligt at nå til forståelse af den andens synspunkter, værdier eller levemåde på en måde, der gør, at man får respekt for den anden? Eller må man også forvente, at det ind imellem ikke er muligt? Og hvis det ikke er muligt, er det så ikke længere okay at være uenige? Hvor går man hen med den forbudte uenighed? Hvilke konsekvenser har det for vores samfund, hvis de, der er virkelig uenige, ikke mødes?

Tving ikke til respekt

En væsentlig del af det at gå i grundskole i Danmark handler om at lære at indgå i et fællesskab. At vente på andre. At lytte til andre. At vise hensyn til andre. At forsøge at forstå andre. At finde løsninger sammen. I den forstand kan man sige, at eleverne i grundskolen 'øver sig i respekt'. De opøver en forståelse for, at andre mennesker lever andre liv og kan have andre perspektiver på tilværelsen, og at alle mennesker er berettigede til at give udtryk for deres synspunkter.

Ikke desto mindre skal grundskolen også forberede eleverne på et liv i et samfund, hvor uenighed og konflikt er et vilkår. Nogle gange er uenigheden lille, kortvarig eller overfladisk, andre gange bunder uenigheden i dybe forskelle – værdimæssige, følelsesmæssige, sociale, religiøse og politiske forskelle. Og hvis man insisterer på, at al uenighed skal foregå med afsæt i respekt, nysgerrighed og åbenhed over for den anden, så er der en risiko for, at vi kun mødes om de små uenigheder. Eller så er det måske kun de moderate, der mødes på midten. Dermed kan præmisserne for uenighed utilsigtet være med til at forstærke en polarisering.

Ambitionen er at kunne blive i ubehaget

Ambitionen med dette undervisningsforløb er således at fremme elevernes evne til at indgå i samtaler med mennesker, de er meget uenige med, og at fremme deres forståelse for, hvorfor dette er en væsentlig del af et demokrati. For et demokrati handler selvfølgelig om at finde fælles løsninger, men det handler også om at kunne indgå i et fælles samfund med mennesker, man måske aldrig bliver enig med. På sin vis er ambitionen med netop dette forløb derfor ganske minimalistisk. Det er godt, når og hvis mennesker kan blive enige eller kan nå frem til en større forståelse for hinanden, men det er ikke altid muligt. Når det ikke er muligt, er det meget bedre at fastholde kontakten – at blive i ubehaget – end at samfundet knækker midtover. Man kan derfor sige, at ambitionen med dette forløb er at fremme elevernes evne til at indgå i et skænderi, der måske er uden ende: Vi bliver ikke enige, men vi bliver sammen i samfundet alligevel ...

Åndsfrihed og folkeskolens formål

Undervisningsforløbet hænger tæt sammen med folkeskolens formålsparagraf, hvor der står, at skolens virke skal være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati (§1, stk. 3). Med disse tre ord – åndsfrihed, ligeværd og demokrati – er det slået fast, at den danske folkeskole skal fremme det frie og dermed *besværlige* samfund. For et samfund præget af åndsfrihed er et samfund, der er så frit, at man også gerne må være uenig med samfundets grundprincipper. Et demokratisk samfund præget af åndsfrihed giver nemlig også frihed til dem, der ikke vil demokratiet. For i et samfund præget af åndsfrihed kan alle tanker tænkes, og også styreformens kan diskuteres. Men kun demokratiet har indtil videre vist sig som en samfundsform og styreform, hvor dette er muligt. Det er dette frie, demokratiske og besværlige samfund, skoleeleverne skal vokse op i og ind i.

Åndsfrihedens tre grundsætninger

Udover folkeskolelovens §1, stk. 3 og loven for de gymnasiale uddannelser findes der ikke noget juridisk dokument, hvor ordet åndsfrihed optræder. Åndsfrihed er ikke en menneskeret, og åndsfrihed står ikke i den danske grundlov. Man kan derimod sige, at åndsfrihed er en slags samlebetegnelse for en række friheder og rettigheder, der har med 'ånd' at gøre – særligt ytringsfrihed, religionsfrihed, forsamlingsfrihed og foreningsfrihed. Og nedenunder disse rettigheder ligger som en forudsætning, at vi har – og har ret til – tankefrihed og samvittighedsfrihed. Dermed kan man også sige, at det modsatte af et samfund præget af åndsfrihed er et samfund med sindelagskontrol. Når man ikke kan tænke frit, og når nogen vil diktere, hvad man skal føle, eller hvad man skal opfatte som rigtigt og forkert, så har åndsfriheden trange kår. Det gælder vel at mærke også, selvom man er enig i det, der dikteres.

Samtidig er det vigtigt at understrege, at i et samfund præget af åndsfrihed, gælder åndsfriheden for alle. Du har frihed til at tænke og tro, hvad du vil. Og du har også frihed til at fortælle om det til andre og forsøge at overbevise dem om, at dit syn på tilværelsen er det bedste. Men du har ikke krav på at være uimodsagt. Når man udtrykker sig i et frit samfund, må man tage med, at man vil kunne møde modstand og kritik.

Dette kan man formulere som åndsfrihedens tre grundsætninger:

1. Man må gerne have en overbevisning, uanset hvilken.
2. Man må gerne forsøge at overbevise andre om, at man har ret.
3. Men man har samtidig aldrig ret til at slippe for andre menneskers kritik.

Kunsten at overbevise

Ovenfor skrev vi, at ambitionen med undervisningsforløbet er at fremme elevernes evne til at 'blive i ubehaget', altså at kunne blive i den konfliktfyldte og potentielt endeløse uenighed. Imidlertid er det vigtigt at understrege, at man jo ikke behøver at blive stående helt passiv i uenigheden. Begge parter i en diskussion kan have noget på hjerte, og det er helt legitimt at gå ind i en diskussion med et ønske om at overbevise den anden om, at man har ret.

Professor i strategisk kommunikation, Sine Nørholm Just, peger på, at når vi taler om 'ekkokamre', så forestiller vi os ofte, at der er grupper i samfundet, som lever i sin egen lukkede verden – og hun understreger, at dette ikke er tilfældet. For at der opstår ekkokamre, betyder ikke, at der ikke er kontakt imellem grupperingerne. Men kontakten er ofte baseret på kortfattede udsagn eller billeder – fx i form af *memes* – som kan bruges til at latterliggøre de andre og til at bekræfte gruppens identitet indadtil. Man forsøger ikke reelt at overbevise modparten om, at man har ret eller er værd at lytte til.

Hvis man skulle det, ville man skulle gøre sig meget mere umage med at sætte sig ind i de andres synspunkter og deres argumenter herfor og også gøre sig meget mere umage med at argumentere for egne synspunkter. Dermed kan man sige, at øvelse i 'kunsten at overbevise' ligesom evnen til at 'blive i ubehaget' er et modsvar til polarisering og en vej til at understøtte en fælles offentlighed i et frit samfund.

Åndsfrihedens tradition i Danmark – og grænserne

I dette undervisningsforløb er det navnlig Hal Koch (1904-1963) og N.F.S. Grundtvig (1783-1872), der trækkes frem som åndsfrihedstænkere. Andre kan selvfølgelig også nævnes! Men udover at disse to i hver sit århundrede trådte frem som markante åndsfrihedstænkere, så er det en pointe i sig selv at inddrage tænkere fra fortidens Danmark. For når vi i dag diskuterer fx ytringsfrihed og grænser, så gør vi det inden for rammerne af et samfund, som mennesker før os har givet form. Og det er ikke et nyt fænomen, at der findes synspunkter og holdninger, man kan være dybt uenig i eller opfatte som skadelige eller farlige. Men andre har før os gjort sig tanker om, hvorfor det alligevel er vigtigt at insistere på friheden, og har dermed givet form til det samfund, vi har nu.

Både Hal Koch og Grundtvig forsvarede andre menneskers frihed til at have synspunkter, de ikke selv delte. Og de insisterede på, at frihed kun er frihed, når den går over dine grænser – for vores respektive, individuelle sympatier og antipatier kan ikke være styrende for den fælles frihed i samfundet.

At dette er et vilkår i et frit samfund, betyder imidlertid ikke, at ytringsfriheden er uindskrænket – fx er det i Danmark ikke tilladt at opfordre til vold eller begå injurier, og der findes også en såkaldt 'racismeparagraf'. Men selv i sager, hvor en person er anklaget for racisme, vejer hensynet til ytringsfriheden højt. Friheden i den fælles offentlighed er med andre ord altid krævende og besværlig – og ellers er den ikke frihed.

Kort sagt: Hvorfor et ordentligt skænderi?

"Nu skal vi holde en *ordentlig* fest," er noget andet end "nu skal du opføre dig *ordentligt*." Og når vi kalder undervisningsmaterialet et ordentligt skænderi, så er dobbeltbetydningen i ordet 'ordentlig' tilsigtet. På den ene side vil vi pege på, at uenigheder kan være voldsomme og følelsesladede – især når det, man skændes om, er vigtigt. Og fordi også de voldsomme diskussioner er eller kan være del af et liv og af den demokratiske samtale, er vi nødt til at øve os i at være i dem. På den anden side vil vi pege på, at skænderiet står i stedet for det, der er værre. Selvom vi er uenige og måske bliver ved med at være det, kan vi godt opføre os så ordentligt, at vi ikke kommer op at slås eller ikke giver op og lader den anden sejle sin egen sø.

Ambitionen med materialet er således, at eleverne øver sig i at 'blive i ubehaget' i den hårde eller vanskelige konflikt. *Målet* er, at eleverne lærer om åndsfrihedens tradition og den demokratiske samtale og øver sig i den i praksis. *Formålet* knytter sig tæt til folkeskolens formål i forhold til at understøtte elevernes vej ind i et samfund præget af åndsfrihed, ligesteværd og demokrati.

Et ordentligt skænderi

- **Ambition:** At øve sig i at 'blive i ubehaget', når uenigheden er stor
- **Mål:** At lære om åndsfrihed og om den demokratiske samtale – i teori og i praksis
- **Formål:** At understøtte et samfund præget af åndsfrihed, ligesteværd og demokrati

Begrebsafklaring

I undervisningsmaterialet indgår en række nøgleord. Det er samtidig ord, der ofte optræder med lidt forskellige betydninger i den offentlige debat. Derfor denne begrebsafklaring, som udfolder, hvordan ordene anvendes i dette materiale.

Demokrati

Demokrati er en styreform, der findes i verden i flere varianter, og hvor det er 'folket' (græsk: *demos*), der regerer. I dette materiale er det dertil forudsat, at demokrati også er en livsform. Det betyder, at demokratiet ikke kan fungere alene i kraft af regler og rettigheder. Der er også brug for, at vi som borgere gør os erfaringer – i familien, i lokalsamfundet, i skolen – med at leve sammen i et demokratisk samfund, at vi dannes til demokrati og øver os i det.

Ekkokammer

Et ekkokammer er en form for meningsudveksling, hvor man bekræftes i sit eget verdenssyn – ofte via online platforme. Ordet snyder i den forstand, at et 'ekkokammer' lyder som et lukket univers, hvilket det ikke er. Men som Sine Nørholm Just peger på i dette materiale, så møder man inden for ekkokammeret kun modpartens synspunkter på en måde, hvor de ikke udfordrer, men tværtimod bidrager til at bekræfte ens eget verdenssyn – fx i form af stråmænd og karikaturer.

Polarisering

'Polarisering' bruges i materialet som et entydigt negativt begreb og betegner et samfund, der er i færd med at blive splittet i to (eller flere) dele. Der kan sagtens være stærke politiske modsætninger mellem det, vi traditionelt kalder højre- og venstrefløj, uden at man vil kalde et samfund polariseret. Vi kalder et samfund polariseret, når store grupper i samfundet ikke ser sig selv som del af det samme samfund som de andre. Ofte vil polariseringen hænge sammen med store forskelle i livsvilkår.

Respekt

'Respekt for' og 'enighed med' er ikke det samme. Tværtimod vil man ofte høre udsagn som: Jeg er ikke enig med hende, men jeg har respekt for hende. Ordet respekt (af latin: *respectus, respicere*) betyder at 'se tilbage' eller 'se igen'. Når man har respekt for et menneske, ser man altså mere eller grundigere end det, der umiddelbart viser sig – fx i et menneskes fremtoning eller holdningstilkendegivelser. 'Anerkendelse' eller 'agtelse' er sammenlignelige ord.

Åndsfrihed

Ligesom ordet 'demokrati' er også 'åndsfrihed' et ord, man i nogen grad, men ikke udtømmende kan forklare ved at pege på regler og rettigheder. Man kan kalde ordet for en samlebetegnelse for de frihedsrettigheder, der har med 'ånd' at gøre: Ytringsfrihed, religionsfrihed, foreningsfrihed, forsamlingsfrihed, forskningsfrihed, pressefrihed m.m. Og samtidig er åndsfriheden ikke sikret alene i kraft af, at disse rettigheder er indbygget i lovgivningen. Åndsfriheden lever af at blive brugt og forsvaret i en fælles offentlighed. En anden måde at tale om åndsfrihed på end den rettighedsorienterede er at sige, at åndsfrihed er friheden til at være overbevist om, at noget er sandt, og til at forsøge at udbrede denne sandhed til andre – uden at kunne forlange at være uimodsagt.

Forslag til forløb

Tre lektioner à 45 minutter / 1 time

Lektion 1

- Lyt til fortællingen: *Da Hal Koch fik nok*
- Dilemmaøvelse: Er du enig? Ni udsagn om demokrati og åndsfrihed
- Læs og diskuter: Elevtekst #1: *I tager fejl – men I må gerne sige det højt. Om N.F.S. Grundtvig og Hal Koch*

Lektion 2

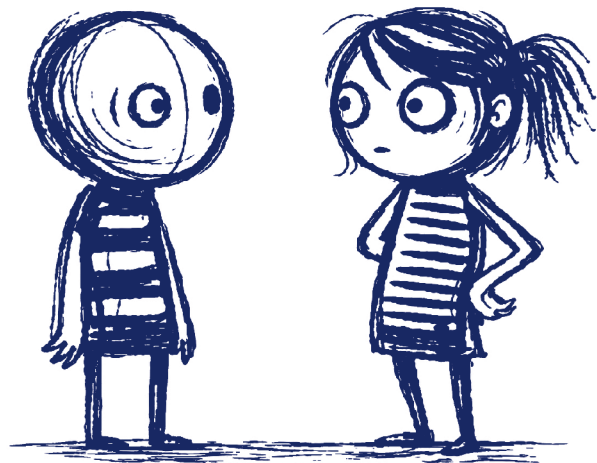
- Opsamling på Grundtvig og Hal Koch
- Øvelse: Ytringsfrihedens to cirkler
- Læs og diskuter: Elevtekst #2: *Et samfund af røde, grønne, gule, lilla, blå. Om offentlighed og ytringsfrihed*
- Lektie til næste gang: Elevtekst #3: *Kunsten at overbevise hinanden. Interview med Sine Nørholm Just*

Lektion 3

- Drøftelse: Hvad mener Sine Nørholm Just – og er vi enige?
- Rollespil: Et ordentligt skænderi
- Opsamling på forløbet: Hvad tager vi med os?

Evt. lektion 4

- Kunstnerisk produktion: 'Demokrati som et endeløst skænderi'

Temadag

Del 1: Introduktion og opvarmning

- Kort præsentation: Hvad skal der ske? Hvorfor skal vi lære at skændes? (tag evt. afsæt i baggrundsteksten: *Hvorfor skal skoleelever lære at skændes. Om demokrati og uenighed* og elevtekst #2: *Et samfund af røde, grønne, gule, lilla, blå. Om offentlighed og ytringsfrihed*)
- Lyt til en historie: *Da Hal Koch fik nok*
- Dilemmaøvelse: Er du enig? Ni udsagn om demokrati og åndsfrihed

Del 2: Baggrundsviden og refleksion: Åndsfrihed og grænser

- Introduktion til to af åndsfrihedens tænkere: N.F.S. Grundtvig og Hal Koch (tag evt. afsæt i elevtekst #1: *I tager fejl, men I må gerne sige det højt. Om N.F.S. Grundtvig og Hal Koch*).
- Øvelse: Ytringsfrihedens to cirkler

Del 3: Et ordentligt skænderi

- Find eksempler: Hvad splitter os? Hvad skændes vi om i samfundet?
- Vælg det emne, I vil skændes om
- Rolleøvelse: Et ordentligt skænderi

Del 4: Afrunding og opsamling

- Hvad tager vi med os?

En fortælling

Da Hal Koch fik nok

Vejledning

Her skal eleverne bare lytte og via fortællingen spore sig ind på forløbets grundproblematikker. Det fungerer rigtig godt, hvis underviseren kan fortælle historien frit (eller lave sin egen variant af fortællingen), og alternativt kan den læses op, som den står her.

Der var engang en mand, der hed Hal. Ikke halv som i $\frac{1}{2}$, men hal som i sportshal. Eller skøjtehal. Eller halbal. Til efternavn hed han Koch. Hal Koch.

Man vil måske kunne sige om Hal Koch, at han var *kedelig*.

Det med at være kedelig kan være lidt svært at forklare: Er det kedeligt at gå i skole? Er din lærer kedelig? Kan det også være kedeligt at være på sommerferie? Hvad vil det sige, at noget – eller nogen – er kedelig?

Til gengæld ved vi rigtig meget om, hvad vi synes er spændende. Eller i hvert fald hvad der gør os nysgerrige. Det kan man nemlig se ud fra, hvad folk klikker på. Det drejer sig om fire emner: sex, vold, hemmeligheder og kattekillinger.

Kattekillinger er *ikke* kedelige, det ved alle. Men kan sex, vold og hemmeligheder være kedelige?

Sex kan godt være kedeligt. Både på film, men også i virkeligheden. Og nogle gange sker det, at mennesker, som går i seng med hinanden, tænker: Måske er det ikke det her, vi skal. Alligevel bliver vi nysgerrige, når nogen begynder at tale om sex.

Vold er også ret uopfindsomt. Jeg kender fx en voksen mand, der engang boede på et børnehjem, hvor han fik en masse bank, og når han fortæller om det, siger han, at det var helt forfærdeligt. Men han siger også, at det var forudsigeligt og tumpet, at svaret på alting var et slag i hovedet. Altid det samme. Alligevel bliver vi nysgerrige, når nogen begynder at tale om vold.

Og: Der findes også kedelige hemmeligheder. Det gør der virkelig. Vidste du fx godt, at vildt mange mennesker har *de samme* hemmeligheder? Det er præcis de samme ting, vi ikke vil

have, at andre får at vide om os. Alligevel bliver vi altid nysgerrige, hvis nogen siger, at de vil fortælle en hemmelighed.

Hvordan var Hal Koch kedelig?

Hal Koch var professor i kirkehistorie ved Det teologiske fakultet i København. Hans særlige forskningsområde var den danske kirke i højmiddelalderen – og det kunne nogen måske tro var kedeligt. Men det er det ikke.

Og så kom krigen. Nazisterne invaderede Polen i 1939, og året efter stod de i København.

Hvad gjorde Hal Koch? Hal Koch gjorde ingenting. Ingenting som så mange andre. I stedet valgte man i Danmark at samarbejde. Hæren samarbejdede, og politiet samarbejdede, og regeringen samarbejdede, og kongen samarbejdede, og de opfordrede alle andre til også at samarbejde. Og nazisterne var vældig glade for det og sagde, at de slet ikke havde besat Danmark. De var her bare for at beskytte danskerne mod englænderne. Og Hal Koch var fuld af tvivl og tænkte, at han på en måde havde lyst til at kæmpe og slå, men det var også svært at finde ud af, om det var det rigtige at gøre. For hvem vidste, hvor længe krigen ville vare? Og hvad nu, hvis vi gjorde modstand? Hvad ville det så betyde for det danske politi? Ville alle de danske politifolk blive hentet og sendt afsted til lejre, de aldrig ville vende hjem fra? Og hvad med de danske jøder? Og de danske kommunister – som godt nok allerede var sendt til en fangelejr i Horserød, uden at ret mange havde protesteret, men de kunne også blive sendt andre steder hen? Hvad skulle man gøre?

Hal Koch havde en god ven, der hed Knud. Og Knud var ikke i tvivl: Selvfølgelig skal man gøre modstand mod grusomhed og brutalitet. Man kan ikke altid tænke alle konsekvenser igennem af alting. Men Hal Koch tøvede – og gjorde ingenting.

Eller rettere. Hal Koch gjorde ikke kun ingenting. For han var ikke kun interesseret i kirkehistorien og fortiden, han var også optaget af nutiden og demokratiet og ungdommen. Så midt under krigen stillede han sig i spidsen for 'Dansk Ungdomssamvirke', som var en forening, der ville samle alle ungdomsforeninger i Danmark, og han begyndte at tale med unge mennesker om frihed og demokrati. For han ville sikre, at nogen stadig vidste, hvad demokrati og frihed var, selvom krigen og besættelsen skulle vare i mange år. Og han talte så meget om det, at han kom på en liste over folk, som nazisterne holdt øje med. Og da samarbejdspolitikken med nazisterne brød sammen i Danmark i 1943, blev han sat i fængsel.

Og der var det med Hal Koch, at han havde en hemmelighed. Og det var ikke en af den slags hemmeligheder, alle mennesker har. Hans hemmelighed var nemlig, at han ikke var vildt begejstret for den danske modstandsbevægelse. Han hadede nazisterne, men han var heller ikke rigtig glad for modstandsbevægelsen – og slet ikke dem, der gik rundt og hviskede, at når krigen var slut, så skulle alle dem, der havde samarbejdet med nazisterne, have deres velfortjente straf. Hal Koch tænkte: Vi har jo nærmest alle sammen samarbejdet. Skal alle dem, der har solgt varer til nazisterne i fængsel? Eller dem, der har arbejdet for nazisterne? Eller dem der har forelsket sig i en nazist? Eller dem der har lyttet til nazisterne – og som måske er blevet begejstret? Skal regeringen i fængsel? Skal kongen? Det sad han der i fængslet og tænkte over. Men han sagde det ikke til nogen.

Og da han blev løsladt igen, var der endda nogen, der forsøgte at myrde ham. Pludselig en dag stod der en ung mand i hans stue med en pistol, og han måtte løbe op ad trappen og ud på altanen, hvor han sprang ned og faldt og brækkede sin rygsøjle. Men han blev reddet og kom på hospitalet, hvor han blev indskrevet under et dæknavn, så ingen kunne finde ham.

Der lå han så den 4. maj 1945, da Danmark blev befriet, og han kunne høre, hvordan de jublede og festede uden for vinduet.

Krigen var slut. Alle var glade. Og så. Og så var der mange, der mente, at nu skulle de skyldige straffes. Og alle fik travlt med at sige højt, at de altid havde været imod nazisterne.

Men så var det, at Hal Koch fik nok. Nu ville han ikke være kedelig længere. Nu havde han noget at sige, som alle skulle høre. Også selvom han var helt alene om at sige det.

Så han rejste sig fra sin hospitalsseng og skrev til alle landets aviser: Er det det her, vi har kæmpet for? Har vi kæmpet mod nazisterne for at kunne leve i et samfund, hvor vi bilder os ind at have styr på, hvem der er de gode og de onde? Og hvor vi sætter folk i fængsel for noget, regeringen selv har opfordret dem til? Og vil vi kalde et samfund frit, hvor vi forbyder holdninger og synspunkter? Hvor man ikke må sige højt, hvad man tænker? Og hvor man kun må samles i de foreninger og partier, vi selv godt kan lide? Var det ikke netop det, nazisterne gjorde?

Det skrev han til alle aviserne.

Og det var historien om, da Hal Koch fik nok.

Er du enig?

Ni udsagn om demokrati og åndsfrihed

Øvelse

Denne opvarmningsøvelse peger ind i nogle af de svære dilemmaer, der har med åndsfriheden i vores samfund at gøre. Øvelsen består af ni udsagn, som eleverne skal tage stilling til ved at bevæge sig rundt i rummet. Udsagnene har det til fælles, at de tvinger eleverne til at forsøge at tage stilling til svære emner som religion, politik, etik og indretningen af vores samfund. Herunder er en guide til de forskellige trin i øvelsen.

Det skal du bruge: Et lokale med god gulvplads, PC, projektor og de ni udsagn (findes i 'Materialer til fællesøvelser og tavleundervisning').

Trin 1

Alle elever stiller sig i midten af lokalet. Underviseren markerer, at den ene side af lokalet er "ENIG" og den anden side "UENIG". Det første udsagn bliver vist på tavlen. Herefter får eleverne et halvt minuts tid til at bevæge sig til den side af lokalet, hvor de vil placere sig, alt efter hvordan de forholder sig til udsagnet. Nogle vil måske ikke være helt enige/uenige i udsagnet og derfor stille sig tættere på midten. Det er helt ok.

Trin 2

Når eleverne har placeret sig i lokalet, spørger underviseren et par elever på hver side, hvorfor de står, hvor de står. Som en hjælp til underviseren er der nedenfor nogle forslag til, hvor der kan være særlige knaster på spil i forhold til udsagnet, som måske kan udfordre eleverne. Det gælder ikke om at få eleverne til at flytte sig, men om at opfordre til videre refleksion og pege på nuancer.

Trin 3

Efter hvert udsagn skal eleverne stille sig ind i midten igen, og samme øvelse gentages med alle ni udsagn.

Ni udsagn om demokrati og åndsfrihed

1. Politiske partier, der er imod demokrati, skal have lov til at stille op til demokratiske valg.

Knaster i diskussionen: Hvis man kan samle et flertal for et synspunkt, så har man jo også mulighed for at få det stemt igennem. På god demokratisk vis. Dermed er risikoen for, at antidemokratiske kræfter kan modarbejde demokratiet indefra, indbygget i demokratiet. Samtidig kan flertallet også misbruge sin magt til at udelukke et mindretal ved at beskyldte dem for at være 'antidemokratiske' – også uden at det er berettiget. Nogle vil mene, at demokratiet derfor kun er 'den mindst ringe' styreform (som den engelske statsmand Winston Churchill har formuleret det).

2. Det skal være ulovligt at flage med det nazistiske hagekors i det offentlige rum.

Knaster i diskussionen: Det er i Danmark lovligt at flage med hagekorset, for det er ikke forbudt at være nazist og at vise det. Det kan synes mærkeligt, at det samtidig ikke er tilladt fx at flage med det israelske eller det italienske flag. Det har at gøre med, at det ikke er tilladt at flage med andre landes nationalflag eller områdeflag – bortset fra de nordiske landes flag, det tyske flag og (for tiden) Ukraines flag. Det kan man diskutere det berettigede i (kan der opstå områder i Danmark, som markerer sig som fx tyrkiske eller kinesiske – og ville det i så fald være et problem?), men det har som sådan ikke noget med hagekorset at gøre, som man vil skulle forbyde af andre grunde. Hvis det er det, man vil. Virksomheder, institutioner og klubber har ofte deres eget flag, hvilket de gerne må.

3. Religion er noget, man skal holde for sig selv.

Knaster i diskussionen: Udsagnet er med vilje utydeligt: Betyder 'skal', at det skal være et lovkrav? Eller blot noget man kan foretrække? Den forskel er i sig selv værd at reflektere over.

Debatten om religion i det offentlige rum har fyldt meget i medierne de sidste årtier, og den handler også om, hvad det offentlige rum overhovedet er: Er en skole fx en del af offentligheden? Kan man forbyde religiøse symboler på en skole (herunder religiøs beklædning: tørklæder, kors, kalot etc.) – og med hvilken begrundelse? Ofte hører man udtrykket: Religion er en privatsag. Det kan man sagtens mene for sit eget vedkommende, men det bliver sværere, hvis man direkte vil forbyde religion i det offentlige rum. For kan man – og hvad vil være begrundelsen for at – forbyde religiøse symboler og udtryk, men ikke fx forbyde

politiske symboler? Og hvilke konsekvenser ville det have for religionsfriheden? Og for en fri offentlighed?

4. De politiske ungdomspartier skal være velkomne til at hverve medlemmer på min skole.

Knaster i diskussionen: De seneste år har man ofte hørt protester fra de politiske ungdomspartier, fordi de oplever, at der i stigende grad bliver takket nej til at få besøg af dem på skolerne i forbindelse med fx valgdebatter. Det er den enkelte skoles beslutning, hvem de vil invitere ind. Nogle skoler vil måske synes, det er svært at sikre en god politisk bredde. Nogle vil måske synes, at eleverne skal præsenteres for den politiske virkelighed på en 'objektiv' og 'saglig' måde – fx i samfundsfag. Men er det ikke en del af et demokrati, at vi forsøger at overbevise hinanden? Og hvad med lærerens politiske holdninger: Skal læreren foregive ikke at have holdninger? Hvorfor/hvorfor ikke? Det er tilladt for politiske ungdomspartier at stille sig op foran indgangen til skoler og dele flyers eller bolsjer ud. Men skal de have lov til det? Og kan man skelne mellem 'politisk engagement' (som det kan være godt og vigtigt for eleverne at møde) og 'propaganda' eller 'bondefangeri'?

5. Det er spild af tid at diskutere med folk, der mener noget helt andet end mig selv.

Knaster i diskussionen: Vi lever i en tid, hvor det er nemt at undgå mødet med holdninger, man ikke selv abonnerer på – eller kun møde andre holdninger som noget, man kan pege fingre ad. Men mennesker skifter stadig mening, bliver klogere og lader sig overbevise af andres gode eller mindre gode argumenter. Og selv hvis man ikke skifter mening, kan man måske have godt af at møde modstand? Samtidig kan der også være samtaler, man bare ikke orker at tage for 37. gang. Er det ok? Eller kan man kalde det en 'demokratisk pligt' at kaste sig ind i diskussioner med andre?

6. Man skal sige sin mening, selvom det krænker andre.

Knaster i diskussionen: Udsagnet er med vilje utydeligt: Betyder 'skal', at man 'altid skal' sige sin mening. Eller blot at man gerne må – også selvom det kan krænke eller såre. Den forskel er i sig selv værd at reflektere over.

Der er ikke nogen endegyldig eller formel juridisk definition på, hvad det vil sige at krænke. Udtrykket bruges med meget forskellige betydninger. Men man kan sige, at ytringsfrihed i et samfund betyder, at man gerne må sige noget, som andre kan blive stødt af eller såret over, og at man ikke kan blive stillet til ansvar for andre menneskers følelsesmæssige reaktioner. Det ville være en kraftig indskrænkning af ytringsfriheden, hvis man ikke måtte sige noget, som nogle kunne opfatte som kontroversielt eller stødende. Samtidig er mange bekymrede for 'tonen' i online-debatter: Afholder tonen folk fra at deltage i den demokratiske samtale? Og er det en vigtig del af et menneskes udvikling og dannelse at lære at afkode forskellige rum og sammenhænge: Hvordan taler man til sin nye klassekammerat/sin lærer/sin mormor/en fremmed på gaden/en god ven?

7. I et demokrati gælder det om, at flest mulige mennesker mener det samme.

Knaster i diskussionen: Når man taler om demokrati, kan det nemt blive reduceret til spørgsmålet om afstemning. Og idéen om at flertallet altid har ret. Men hvis man ser på historien, er der mange eksempler på, at et flertal også kan tage grueligt fejl. Det kan derfor diskuteres, om det er godt, at flest mulige er enige, eller om det, der holder demokratiet i live, i høj grad også er uenigheden og forskelligheden i samfundet. Samtidig skaber 'brede aftaler hen over midten' i politik ofte løsninger, som mange kan tilslutte sig, og som er holdbare i længere tid end fra det ene valg til det næste.

8. Det er ikke i orden at gøre grin med eller lave satire med religion eller politiske holdninger.

Knaster i diskussionen: Den offentlige debat om satire og religion har været fremtrædende i Danmark siden karikaturkrisen i 2005. Og for tilhængere af en religion kan satiren måske virke stødende, og man kan føle sig personligt forfulgt – særligt hvis man er del af et mindretal. Samtidig er religion også forbundet til magt. Og satire er eller kan være en vigtig form for magtkritik, som derfor netop ofte forbydes i totalitære samfund. Hvis der skal være grænser for, hvem eller hvad man må gøre grin med, hvordan sætter man så de grænser? Hvem skal definere dem? Kan man insistere på, at satiren kun må 'sparke opad'?

9. Man kan godt forsvare nogens frihed uden at forsvare deres holdninger.

Knaster i diskussionen: Selvom man er enig i udsagnet, kan det i praksis vise sig svært, fordi man let bliver taget til indtægt for andres synspunkter – også selvom man ikke forsvare synspunkterne, men kun retten til at fremføre dem. Dette bliver ikke lettere af, at den offentlige debat ofte kører i et højt tempo, hvor der ikke altid er tid til at lytte til mellemregninger og bisætninger.

Ytringsfrihedens to cirkler

Arbejdet med ytringsfrihedens to cirkler vil gerne fremme forståelsen for to hovedpointer:

- 1. Det er tilladt at sige mere end det, du kan lide at høre.** Og det er faktisk helt afgørende for friheden i det fælles samfund, at det er tilladt at sige mere end det, du kan lide at høre. For *dine* grænser er ikke samfundets grænser. Hvis de var det, kunne man også argumentere for, at statsministerens grænser skal være det, der sætter grænserne for ytringsfriheden i samfundet. Eller kongens. Og det, kongen ikke kan lide, skal dermed være forbudt. Men pointen med ytringsfriheden er, at den går ud over den enkeltes grænser – og at man derfor risikerer at blive udfordret.
- 2. God opførsel og jura er to forskellige ting.** Og god opførsel lærer man også på andre måder end gennem forbud. Derfor er der selvfølgelig ting, vi ikke siger til hinanden, for det ville være hensynsløst – men det er stadig vigtigt, at man gerne må (jf. den første hovedpointe). Og nogle gange skal noget også siges, selvom det gør ondt. Man kan fx ikke tvinge nogen til at respektere andre, og det kan – i et frit samfund – aldrig være et krav, at man skal vise bestemte religioner eller kulturer respekt. Men man må samtidig meget gerne øve sig i hensynsfuldhed, imødekommenhed og nysgerrighed over for andre. Det øver man sig fx i på en skole.

Arbejdet med cirklerne kan både være som en gruppeøvelse (max. to-tre elever i hver gruppe) eller fælles i plenum. Eller en kombination.

Forberedelse: Print cirklerne i stort format (A3 eller derover). Klip de tilhørende udsagn ud. Hvis der arbejdes i grupper eller individuelt, skal alle grupper/elever have et sæt hver. OBS: Spørgsmålene til øvelserne findes også i elevmaterialet.

Det er ulovligt at sige

Det må man gerne sige
ifølge loven

Det kunne jeg selv
finde på at sige

Samtale 1: Kig på cirklerne – i plenum eller i grupper à to-tre elever. Eller i grupper først og derefter i plenum.

- Hvad handler de om?
- Passer det, at dine egne grænser er snævrere end samfundets?
- Hvorfor findes området mellem kanten af den inderste og den yderste cirkel? (det lyseblå område i den farvede version)

Øvelse 1: Hvad synes du? – i plenum eller i grupper à to-tre elever. Eller i grupper først og derefter i plenum.

Eleverne trækker på skift et kort med et udsagn og placerer det, hvor de synes, det skal være. Det vil sige enten i 1) Det kunne jeg selv finde på at sige, 2) Det må man gerne sige ifølge loven – eller 3) Det er ulovligt at sige.

- Dit pansersvin (sagt til en politibetjent)
- Jeg hader kanelnegle
- Din ludder
- De arbejdsløse nasser på os andre
- AGF er et taberhold
- Hvide mennesker skal ikke have lov til at udtale sig om, hvordan det er at være sort
- Statsministeren er en lille svindler
- Sikke en smuk udsigt
- Kvinder kan ikke spille fodbold
- Hvis du er kristen, er du småtbegavet
- Jeg lægger lige en bombe her
- Dronningen får lavet sort arbejde
- Ideologien islam er lige så undertrykkende og menneskefjendsk som nazismen

Opsamling: Hvilke overvejelser tager vi med os?

Øvelse 2: Hvad siger loven? – i plenum eller i grupper à to-tre elever. Eller i grupper først og derefter i plenum.

Gentag øvelse 1, men eleverne skal nu i stedet placere udsagnene ud fra overvejelser over, hvad der er lovligt i Danmark.

De kan få brug for at søge viden om følgende love:

- Straffelovens § 119a – chikane af offentligt ansatte i funktion
- Straffelovens §266 – om trusler
- Straffelovens §266b – den såkaldte 'racismeparagraf' (som omfatter andet end racisme)
- Straffelovens §267 – injurieloven

Tal evt. forinden om, at jura ikke er matematik. Der er derfor ikke noget facit, der er givet på forhånd. Selvom man derfor fx bliver anklaget for brud på straffelovens §266b (den såkaldte

'racismeparagraf'), så er det ikke sikkert, man bliver dømt. Der er en stærk tradition i Danmark for, at hensynet til ytringsfriheden vejer højt i den juridiske afvejning.

Opsamling: Peger lovgivningen i samme retning som det, eleverne selv synes er rigtigt?

Samtale 2: Skal det være lovpligtigt at være sød? – i plenum eller i grupper à to-tre elever. Eller i grupper først og derefter i plenum.

"Det er ikke okay at krænke andre." "Man må gerne kritisere andres religion eller kultur, så længe man viser respekt." "Man skal tale ordentligt om andre mennesker."

Måske kunne du finde på at sige noget lignende? Eller måske kender du nogen, der kunne? Men hvad mon der menes:

- Betyder det, at det skal være *forbudt ved lov* at sige noget, der krænker andre eller er respektløst?
- Har alle krav på respekt – og hvad er respekt?
- Hvem skal bestemme, hvad der er respektløst?
- Har du selv sagt noget til eller om nogen, som var respektløst?
- Skal man også altid vise respekt over for dem, der har stor magt – også hvis de misbruger deres magt?
- Hvis ikke det er lovgivning og forbud, der skal til, hvordan lærer man så at være hensynsfuld og åben over for andre? Og er det vigtigt?

Opsamling: Drøft forskelle og ligheder mellem juridiske love og regler og moralske krav eller forventninger.

Et ordentligt skænderi

Introduktion: formål og rollespillets didaktik

Ambitionen med rollespilsøvelsen er, at eleverne 'skændes' om noget, der har aktualitet. Øvelsen lægger derfor op til, at eleverne selv skal overveje, hvilke emner der er potentielt konfliktfyldte i samfundet og verden lige nu.

Rollespil anvendes her som pædagogisk og didaktisk metode til at engagere eleverne i læringsprocessen, bl.a. ved at indgå i en narrativ, æstetisk og oplevelsesbaseret tilgang, der samtidig er på afstand af dem selv – de spiller en rolle – og derved giver mulighed for at reflektere over forskellige positioner og perspektiver. Men også med øje for at få kontakt med de følelsesmæssige reaktioner, som rollespillet og reaktionerne fra de andre elever aktiverer.

Med øvelsen vil eleverne blive bedt om at skrive både for- og imod-argumenter til et udsagn. Formålet er at give eleverne en forståelse for, at der findes andre holdninger end deres egne, og at der kan knytte sig argumenter til langt de fleste holdninger – også selvom nogle argumenter bygger mere på følelser end på fornuft. Og hvis man gerne vil overbevise andre om et synspunkt, så er man nødt til at forholde sig til deres argumenter. Det er ikke nok at kende deres ståsted.

Det er en vigtig pointe med øvelsen, at det ikke handler om at blive enige. Og at der i et demokratisk samfund vil være holdninger, som måske aldrig kan mødes i en konsensus. Derfor er konsensus heller ikke formålet med øvelsen, men derimod at blive ved med at skændes så længe som muligt uden at vende ryggen til hinanden. Pointen er her, at så snart vi forlader samtalen eller diskussionen med dem, vi er uenige med, har vi på en måde tabt. Både individuelt og som samfund. Det må gerne understreges, at målet er at se, hvor længe man kan blive ved. Jo længere, jo bedre.

Inden skænderiøvelsen begynder, er det vigtigt at pointere, at der er tale om et rollespil, hvor man ikke nødvendigvis argumenterer for egne synspunkter. Og at man 'bare leger', at man skændes.

Herunder følger en guide til de forskellige trin i øvelsen samt refleksioner, som kan være til gavn for underviseren undervejs i øvelsen.

Forberedelse: Klip argumentkort ud, så der er fire kort per elev. Skriv henholdsvis 'FOR' og 'IMOD' på to baljer/kasser.

Trin 1: Hvad kan vi skændes om? (15-20 min.)

Inden eleverne selv skal skrive argumenter, skal de finde ud af, hvad de vil skændes om. Som introduktion til denne del af øvelsen kan underviseren komme med eksempler på emner eller politiske sager, der har været tæt på at splitte en befolkning, og hvor familier har haft svært ved at være i stue sammen (et eksempel kunne være diskussionen af BREXIT i England eller Trump i USA).

Den konflikt, som ender med at blive klassens skænderi-emne, skal formuleres som et markant synspunkt, som man kan være for eller imod. Det fungerer bedst, hvis synspunktet er formuleret som en positiv sætning (altså: "Der skal være flere motorveje." snarere end: "Der skal *ikke* være flere motorveje"). Så er det mere intuitivt for eleverne, hvad det vil sige at argumentere henholdsvis 'for' og 'imod' udsagnet.

Herunder er en række eksempler på temaer, som elever selv har peget på:

- Konflikten i Gaza (et synspunkt kunne være: Palæstinenserne i Gaza har ret til at forsvare sig selv)
- Børneopdragelse (et synspunkt kunne være: Børn skal have stor frihed, så de selv kan give deres eget liv form)
- Kvinders rettigheder (et synspunkt kunne være: Det er vigtigt, at kvinder har samme rettigheder som mænd)
- Abort (et synspunkt kunne være: Det skal være lovligt at få en abort overalt i verden)
- LGBTQ+ (et synspunkt kunne være: Uanset hvilket køn eller seksualitet, du identificerer dig med, skal det anerkendes af staten)
- Aktiv dødshjælp (et synspunkt kunne være: Det bør være lovligt at få aktiv dødshjælp i Danmark)
- Klimakrisen (et synspunkt kunne være: Der skal vegetarmad i alle kantiner på alle arbejdspladser og institutioner)
- Kærlighed og ægteskab (et synspunkt kunne være: Alle må selv bestemme, hvem de vil giftes med – uden at familien blander sig)
- Indvandring (et synspunkt kunne være: Der er brug for mange flere indvandrere i Danmark, hvis vi skal fortsætte med at have høj velfærd)
- Valgretsalders (et synspunkt kunne være: Det skal være muligt at få stemmeret som 16-årig)
- AI (et synspunkt kunne være: Det er helt i orden at anvende AI til at skrive sine opgaver i skolen)
- Skærmforbrug (et synspunkt kunne være: Forældre skal have tillid til, at børn og unge kan være online på en god måde)

Elevernes eksempler på emner, de kan skændes om, skrives løbende på tavlen (listen ovenfor er kun tænkt som inspiration til underviseren). Til sidst vælger eleverne eller underviseren et emne, som omskrives til et synspunkt, der skrives på tavlen, hvor alle eleverne kan se det.

Trin 2: Find de gode argumenter (15-20 min.)

Næste del af øvelsen består i, at eleverne alene eller to og to skal formulere argumenter for og imod det synspunkt, som nu står på tavlen. Hertil uddeles de tilhørende 'argumentkort'. Hver elev skal skrive mindst fire argumenter. To argumenter 'for' hvert synspunkt og to argumenter 'imod' hvert synspunkt. Det er vigtigt, at der kun står ét argument på hvert argumentkort, og at argumenterne er skrevet på en måde, hvor også andre elever kan læse, hvad der står. Eleverne må gerne tale sammen, men de skal skrive deres egne argumenter. Argumenterne lægges i kasserne/baljerne: 'FOR' og 'IMOD'.

Trin 3: Et ordentligt skænderi (20-25 min.)

Når alle er færdige med at skrive argumenter, opdeles klassen i to hold. Det ene hold er 'FOR' og det andet hold 'IMOD'. Hvert hold får nu udleveret kassen med enten for- eller imod-argumenter og får tid til at orientere sig i de forskellige argumentkort. De kan evt. fordele dem i bunker, hvis der er argumenter, som minder om hinanden eller overlapper på temaer. Når hvert hold har læst argumenterne grundigt igennem, og alle er indforstået med, hvilken position de repræsenterer, udvælger hvert hold én person, som skal deltage i skænderiet på vegne af deres position.

Herefter placeres de to personer (en fra hvert hold) på to stole ved siden af hinanden. Tanken er nu, at de skal opføre et skænderi med hjælp fra resten af holdet og fra argumentkortene.

Man må gerne finde på argumenter undervejs i skænderiet, da det ikke er sikkert, der findes argumenter i kassen, som lige passer. Det gælder både for den person, som sidder i stolen og for de øvrige medlemmer på holdet. Selvom der kun sidder én person i stolen, er det hele holdet, som kan byde ind og bidrage til diskussionen ved at række en hånd op.

VIGTIGT: Pointen, som gerne må understreges flere gange, er, at eleverne skal forsøge at holde skænderiet i gang så længe som muligt. Det gælder om at blive i uenigheden.

Variant

Alternativt kan man dele klassen op i mindre grupper (6-8 elever i hver), hvor hver gruppe deles i 'FOR' og 'IMOD' og laver skænderiet som en gruppeøvelse. Eventuelt kan man afslutte med et ekstra skænderi i plenum. På denne måde kan man også gennemføre øvelsen med et stort hold (fx alle 9. klasser). Man kan også udvide øvelsen og beslutte sig for to synspunkter (gerne om to emner, der er meget forskellige) og sætte eleverne til at skrive dobbelt så mange argumenter – for og imod for hvert synspunkt. Argumenterne lægges i hver sin kasse, som markeres tydeligt: Første synspunkt: FOR, første synspunkt: IMOD, andet synspunkt: FOR, andet synspunkt: IMOD.

Elev- materiale

I tager fejl – men I må gerne sige det højt

Om N.F.S. Grundtvig og Hal Koch

N.F.S. Grundtvig og Hal Koch levede i hver sit århundrede: Grundtvig i 1800-tallet og Hal Koch i 1900-tallet. Men de var enige om noget væsentligt, der har med den frie offentlige samtale at gøre. Det skal det handle om i denne artikel.

Grundtvig

Grundtvig er en af de vigtige personer i Danmarkshistorien. Måske er han faktisk den person, der har haft allermest betydning for det danske samfund. Han var først og fremmest præst og digter, men han blandede sig også i alt muligt andet. Fx mente han noget om, hvordan mennesker lærer noget på en god og fri måde. Og han fik ideen til den type skole, som vi kalder en 'højskole', som siden også er blevet kopieret i form af efterskolen. Og så var han også politiker. Han levede nemlig dengang, der for første gang skulle være politikere i Danmark på den måde, vi kender det i dag. For han levede dengang – i 1849 – hvor kongen (kong Frederik den syvende) holdt op med at være 'enevældig', og hvor Danmark for første gang fik en grundlov og et folketing.

Før grundloven blev vedtaget, diskuterede man, hvem der skulle have valgret. Og nej, det var ikke kvinders valgret, man diskuterede. Det var der ingen, hverken kvinder eller mænd, der på det tidspunkt interesserede sig for. Derimod diskuterede man, om *jøder* skulle have valgret.

I første omgang var det ikke særlig mange mennesker, der fik valgret. For betingelsen var, at man 1) var en mand, 2) havde dansk 'indfødsret' (statsborgerskab), 3) ikke havde været straffet, 4) ikke havde modtaget fattighjælp, som man ikke kunne betale tilbage, 5) ikke var i tjeneste hos andre og 6) havde egen bolig. De grupper, der ikke fik valgret, er siden blevet kaldt de syv f'er: fruentimmere (kvinder), folkehold (tjenestefolk), fattige, forbrydere, fjolser (udviklingshæmmede og psykisk syge), fallenter (person der er gået fallit) og fremmede.

Men blandt den jødiske minoritet i Danmark, var der altså nogle borgere, som levede op til alle kriterierne. Alligevel var der nogle, der mente, de *ikke* skulle have valgret, for de følte sig ikke sikre på, at jøderne ville være loyale over for Danmark og det danske nationale fællesskab.

Grundtvig forsvarede jødernes valgret. Og han argumenterede for det på en ganske særlig måde. Han sagde nemlig, at det ville være forfærdeligt, hvis jøder i Danmark konverterede (altså skiftede religion) til kristendommen for at få valgret.

Hvorfor sagde han mon det? Han var jo kristen og præst og havde bestemt ikke noget imod, at andre mennesker blev kristne. Men han sagde det, fordi det ville være uærligt.

Han ville ikke have, at den danske stat inviterede borgerne til at være uærlige, ved at man kunne opnå nogle privilegier og rettigheder, hvis man lod, som om man havde en bestemt tro eller overbevisning. Han ville have mest mulig ærlighed, så man fx kunne diskutere tro og religion i offentligheden, og så man kunne diskutere alt muligt andet. Grundtvig mente selv, han havde fundet de bedste svar på livets gåde i kristendommen, og han mente ikke, at alle svar var lige gode. Men man kan ikke få en ærlig diskussion, hvis ikke folk har mulighed for at være ærlige, mente han. Ærlighed kræver frihed. Tvang gør mennesker til løgnere. Derfor skulle der være frihed i Danmark til at tro, mene og sige, hvad man havde på hjerte. Selv hvis man mente noget dumt, og endda hvis man mente noget farligt.

” ... hvor man vil have ærlige, med øvrighed og indretninger fornøjede borgere, må man lade troen være en fri sag og gestalte alle borgerlige indretninger så uafhængige af den som muligt.

(N.F.S. Grundtvig. Fra: *Om jødernes valgbarhed til det danske folkeråd*, 1840)

Man kan opstille Grundtvigs argument sådan her:

Hvorfor gik Grundtvig ind for jøders valgret?

- Havde han en særlig sympati for jøderne? ***Ikke specielt.***
- Var han relativist? Altså, tænkte han: Noget er sandt for kristne, noget andet er sandt for jøder, ingen sandheder er mere rigtige end andre, og derfor skal man slet ikke diskutere det med hinanden? ***Overhovedet ikke – han ville rigtig gerne diskutere!***
- Men: ***Ærlighed kræver frihed. Og uden ærlighed kan man ikke have en fri offentlig samtale om, hvad der er mest rigtigt eller mest sandt.***

Hal Koch

Hal Koch kendte ikke Grundtvig personligt. Selvfølgelig gjorde han ikke det, for Grundtvig havde været død i mere end 30 år, da Hal Koch blev født. Men Hal Koch var meget inspireret af Grundtvigs måde at tænke på.

Da Hal Koch var 34 år gammel, blev Danmark besat af nazisterne i forbindelse med 2. verdenskrig. Dette kom til at forandre Hal Kochs liv.

Den danske regering valgte at samarbejde med nazisterne. Det har man diskuteret lige siden – var det fejhed eller klogskab? I hvert fald blev det dermed muligt for regeringen at blive ved magten, og det medvirkede nok også til, at krigen ikke gik så hårdt ud over danskerne. Måske havde det også betydning for det faktum, at det i Danmark lykkedes at redde mange af de danske jøder, som nazisterne forfulgte og myrdede i mange andre lande i Europa.

I 1943 brød samarbejdspolitikken dog sammen. Og i 1945 blev Danmark befriet, og krigen var slut. Men inden – allerede ved krigens begyndelse – var Hal Koch blevet formand for en ny forening, der ville samle alle Danmarks ungdomsforeninger: Dansk Ungdomssamvirke. Ingen vidste jo dengang, hvor længe krigen ville vare, og Hal Koch så det derfor som sin vigtigste opgave at sørge for, at danske unge vidste noget om demokrati, så de ville kunne give demokratiet videre til deres børn og børnebørn.

På den måde blev Hal Koch også vant til at være en stemme i offentligheden, en der blandede sig i samfundsdebatten, og som mange mennesker lyttede til. Og da krigen var slut, blandede han sig igen – og nu med en endnu skarpere stemme.

Mange mente nemlig, at det nu var regnskabet's time. Alle dem, der havde samarbejdet med nazisterne, skulle stilles for en dommer og straffes. Men problemet var, at det var der rigtig mange mennesker, der havde. Og endda med regeringen i ryggen. Hal Koch mente derfor, det var hykleri, når man sagde, at man ville have alle straffet – selvfølgelig mente man ikke *alle*. Mente man fx også kong Christian den tiende?

Der var også mange, der mente, at det skulle være forbudt at være nazist. Det blev det fx i Tyskland og Sverige. For at værne om demokratiet skulle det være forbudt at stifte en nazistisk forening og udgive tidsskrifter og blade med nazistisk indhold.

Men Hal Koch mente ikke, det var et værn mod demokratiet at forbyde nazismen. Han mente tværtimod, at et forbud ville gå imod tankerne bag det frie demokrati.

Man kan opstille Hal Kochs argument sådan her:

Hvorfor skulle nazismen ikke være forbudt i Danmark?

- Havde han en særlig sympati for nazisterne? **Nej! Han hadede nazismen.**
- Var han relativist? Altså, tænkte han: Alle meninger kan jo være lige gode fra forskellige synspunkter. **Overhovedet ikke – han ville meget gerne overbevise nazisterne om, at de tog fejl.**
- Men: **Ærlighed kræver frihed. Og hvis nazismen blev forbudt, ville de mennesker, der sympatiserede med nazismen, holde op med at sige det højt. Og så kunne man ikke diskutere med dem.**

Situationen var en anden, og baggrunden for diskussionen var langt mere alvorlig, end da Grundtvig talte for jødernes valgret. Men argumentationen var den samme.

Hal Koch gjorde faktisk grin med dem, der ville forbyde nazismen. Han skrev et meget ironisk indlæg, hvor han sagde nogenlunde sådan her: Hold da op, hvor er I bare demokratiske, alle I der vil lukke foreninger og begrænse trykkefriheden...

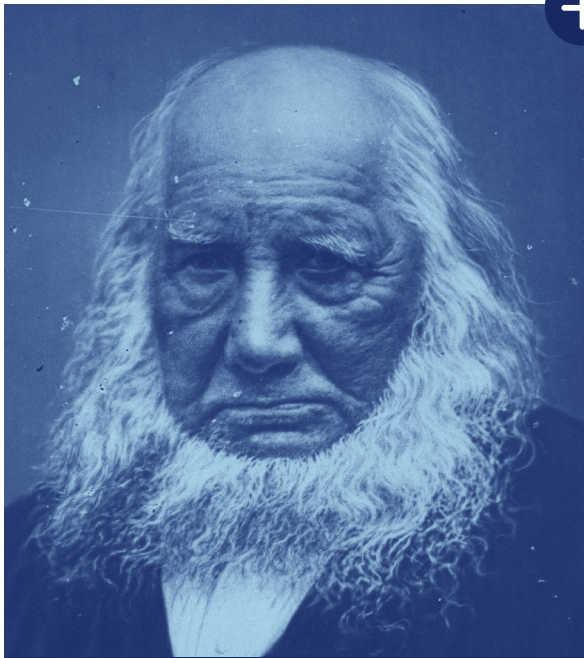
” Ved sværdet afgør man, hvem der er den stærkeste. Ved ordet finder man ud af, hvad der er det rigtige.

(Hal Koch. Fra: *Ordet eller Sværdet*, 1945)

” Hvis afgørelsen er truffet på forhånd, og modpartens synspunkter aldrig bliver én et problem, så er forhandlingen virkelig blevet til tom ordsqualder.

(Hal Koch. Fra: *Hvad er demokrati?*, 1945)

N.F.S. Grundtvig (1783-1872)

Præst, digter, skoletænder, bagmanden bag ideen om den danske folkehøjskole, politiker og meget mere. Var som politiker med i diskussionerne af Danmarks første grundlov og er forfatter til ca. 1600 sange og salmer.

Hal Koch (1904-1963)

Professor i kirkehistorie ved Københavns Universitet. Første formand for Dansk Ungdomssamvirke. Første forstander på Krogerup Højskole. Forfatter til bogen *Hvad er demokrati?* (1945)

Grundloven

Danmarks første grundlov blev underskrevet 5. juni 1849. I grundloven står der blandt andet, at borgerne i Danmark har ytringsfrihed, religionsfrihed og forsamlingsfrihed.

Valgret og stemmeret

Ofte taler man om 'stemmeret', men her i artiklen står der 'valgret'. Det betyder bare, at der både menes retten til at stemme og retten til selv at stille op og måske blive valgt ind i folketinget.

Dansk Ungdomssamvirke og DUF

Hal Koch blev formand for Dansk Ungdomssamvirke, som i 1940 var en nystiftet forening, der ville være en paraplyforening for alle ungdomsforeninger. I dag har foreningen skiftet navn til DUF, Dansk Ungdoms Fællesråd.

Arbejdsspørgsmål

- Hvilken type skole fik Grundtvig idéen til?
- Hvem var de syv grupper i samfundet, som i første omgang ikke fik mulighed for at stemme ved grundlovens indførelse i 1849?
- Hvorfor mente nogle i samfundet, at jøderne *ikke* skulle have valgret?
- Hvilke argumenter brugte Grundtvig til at forsvare, at jøderne *skulle* have valgret?
- Hvorfor ville Grundtvig gerne have mest mulig ærlighed? Og hvad mente han med at ærlighed kræver frihed?
- Hvad så Hal Koch som sin vigtigste opgave i arbejdet for Dansk Ungdomssamvirke?
- Hvorfor mente Hal Koch, at det var hykleri, når mange talte om, at alle dem, som havde samarbejdet med nazisterne, skulle straffes?
- Hvordan kan det være, at Hal Koch ikke mente, nazismen skulle gøres ulovlig i Danmark efter besættelsen?
- Grundtvig argumenterede for, at jøderne skulle have valgret, og Hal Koch mente ikke at nazismen skulle gøres ulovlig. På hvilke punkter minder deres argumentation om hinanden?
- Hvad er sammenhængen mellem ærlighed, frihed og sandhed ifølge Grundtvig og Hal Koch?
- Er du enig?

Elevtekst #2

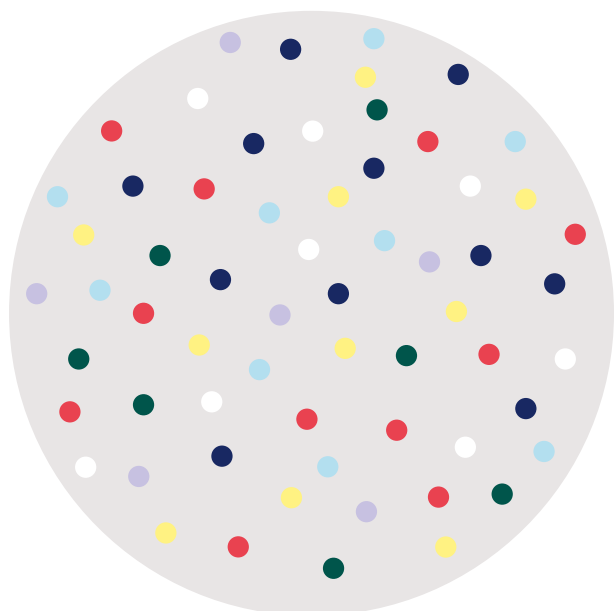
Et samfund af røde, grønne, gule, lilla, blå

Om offentlighed og ytringsfrihed

Mennesker er forskellige. Det gælder religiøs og politisk overbevisning, køn, seksualitet, tøjstil, musiksmag, interesser, sociale vilkår og alt muligt andet.

Hvis man skulle tegne hele Danmarks befolkning som 5,9 millioner små prikker, ville prikkerne derfor have mange forskellige farver. Det samme ville være tilfældet, hvis man skulle tegne borgerne i et lokalsamfund eller eleverne i en skoleklasse.

Figur 1 illustrerer et samfund – stort eller lille – som individer (prikker) i forskellige farver.

Figur 1

Danmark er et land med en høj grad af lighed mellem mennesker, med stærke fælles samfundsinstitutioner og et rigt fritids- og foreningsliv, som rigtig mange mennesker tager del

i. Derfor er der også en stærk tradition for at omgås hinanden på tværs af forskelle – i hvert fald når man sammenligner Danmark med mange andre lande. Vi møder hinanden i skoler, foreninger, lokalsamfund og alle mulige andre fællesskaber.

At vi kender – og måske endda er venner – med mennesker, der er anderledes end os selv, betyder ikke, at vi bliver enige eller ens. Men det betyder, at vi får en chance for at forstå og sætte os ind i, hvorfor andre tænker, tror eller mener noget andet end os selv. Og det giver mulighed for at tale med hinanden – eller skændes – om, hvad der er rigtigt og forkert. Og netop det er vigtigt i et demokrati: At vi taler med hinanden – også om det, vi ser forskelligt på. For selvom vi lever forskellige liv, er vi stadig sammen i det samme samfund og skal ind imellem også finde fælles løsninger.

Frie demokratier er ikke blot kendetegnet ved, at man sætter et kryds på en stemmeseddel hvert fjerde år. "Demokratiets væsen er nemlig ikke bestemt ved afstemningen, men ved samtalen," som Hal Koch udtrykker det.

Vi er kommet længere væk fra hinanden

Men selvom vi er i god kontakt med hinanden i Danmark på tværs af forskelle, når vi sammenligner os med mange andre lande, så bevæger vi os også i Danmark i retning af større afstande og mindre kontakt mellem forskellige grupper i samfundet.

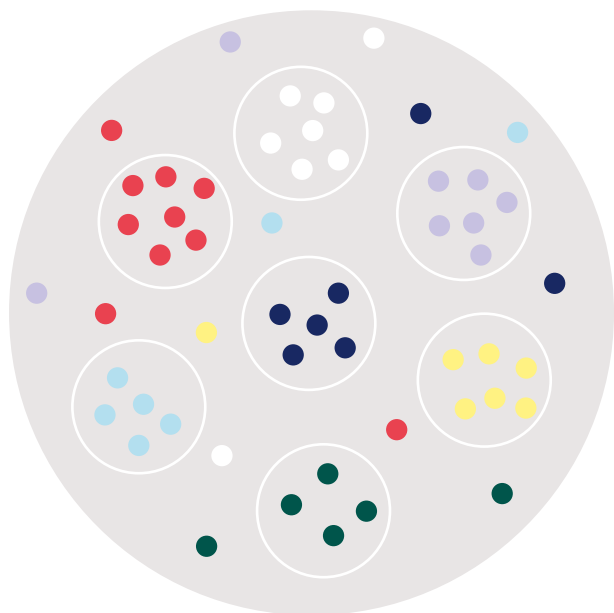
På sociale medier såvel som i samfundet i det hele taget er der tendenser til, at vi i stigende grad mødes med dem, der ligner os selv. Dermed er vi mindre og mindre til stede i én fælles offentlighed, hvor vi på kryds og tværs bliver udsat for forskellige holdninger og overbevisninger. I stedet søger vi sammen med ligesindede, hvor vi bekræfter hinanden i, at vi har ret, og de andre tager fejl. Fx viser undersøgelser, at børn i stigende grad går i skole med børn, der ligner dem selv.

Nogle steder forsøger vi også at beskytte os selv og hinanden imod at støde ind i mennesker, der ønsker at påvirke os, eller som bare står frem som dem, de er, i det offentlige rum. Fx når en købmand ikke tillader et politisk parti at forsøge at hverve stemmer foran hans butik. Eller når et gymnasium forbyder foreninger med et politisk eller religiøst ståsted adgang til skolen og skolens elever. Eller når politikere foreslår at forbyde religiøse eller andre symboler i det offentlige rum. Med mere.

Men i et demokrati må man faktisk gerne ville hinanden noget på tværs af forskellene. Det er en af grundene til, at vi har ytringsfrihed. For ytringsfriheden er ikke blot friheden til at råbe et budskab højt inde i et skab, det er friheden til at sige noget, der måske vil påvirke folk til at tænke eller handle anderledes. Det er også derfor, der ofte *ikke* er ytringsfrihed i et diktatur.

Det er tilladt at udfordre og forsøge at påvirke hinanden – at *missionere* for sine synspunkter. Og det er faktisk en forudsætning for et velfungerende demokrati, at politiske emner anskues fra flere forskellige perspektiver. Derfor er det et problem, hvis forbindelserne og samtalerne mellem mennesker, der er forskellige, ophører.

Dermed er det også et problem, hvis den fælles offentlighed erstattes af små lukkede grupper, der internt er meget ens, og som ikke er forbundne med hinanden, som det er illustreret i figur 2. Det gælder uanset om forklaringen er 1) de sociale mediers algoritmer, 2) en opfattelse af, at det offentlige rum skal være et 'neutralt' rum, og at overbevisninger derfor skal sendes ind i det private rum 3) konfliktskyhed, 4) en kombination af disse eller noget helt femte.

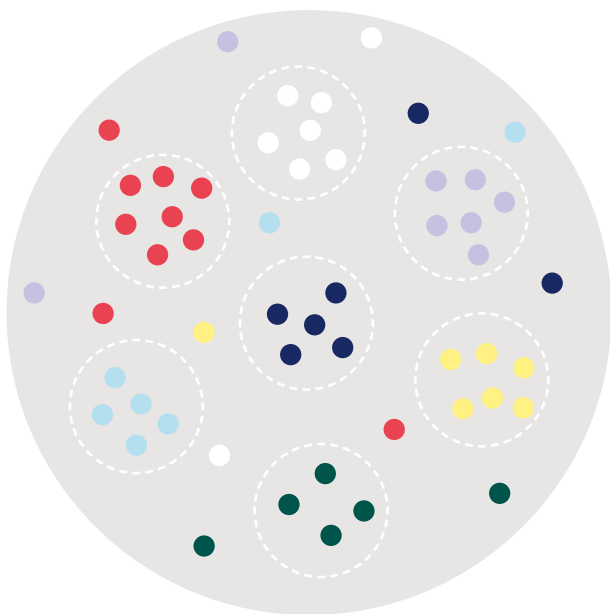

Figur 2

Lær at skændes!

Men ligesom der sikkert er flere forklaringer på tendensen til, at vi i mindre grad omgås hinanden på tværs af forskelle, er der også forskellige måder at modvirke denne tendens på. Én af måderne er at øve sig i at skændes.

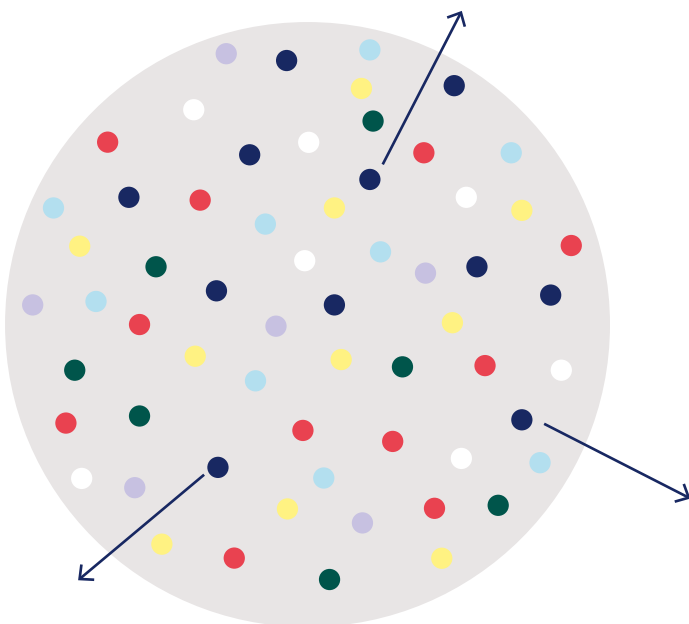
Hvis vi bliver bedre til at tale – og skændes – med mennesker, vi er dybt uenige med, kan det bidrage til at nedbryde 'ekkokamrene' og grænserne omkring de små og ensartede grupper (figur 3). Hvis vi kan hjælpe hinanden til at opfatte 'et ordentligt skænderi' som noget, der ikke er så farligt, kan det genstarte den samtale mellem mennesker med forskellige overbevisninger, der ifølge Hal Koch er demokratiets væsen. Hvis vi bliver bedre til at samtale, diskutere og skændes med hinanden, kan det modvirke den polarisering, som i sidste ende bliver resultatet, hvis mødet på tværs af forskelle ophører.

Figur 3

Når synspunkter skubbes ud af det offentlige rum

I et demokrati med ytringsfrihed er det afgørende, at der er vide rammer for, hvad der er plads til i den fælles offentlighed. Derfor er det som udgangspunkt problematisk, hvis der er overbevisninger, symboler, synspunkter eller lignende, som forbydes eller udstødes af det offentlige rum (figur 4).

Figur 4

Der er konkrete eksempler i forskellige lande på, at der er bestemte overbevisninger, som et flertal eller landets politikere ønsker ud af den fælles offentlighed eller i hvert fald ikke ønsker skal komme synligt til udtryk. I Frankrig (som er et demokrati) er synlige religiøse symboler som tørklæder og kors fx forbudt i offentlige skoler. Og i Rusland (som ikke er et demokrati) er det forbudt at vise synlige udtryk for homoseksualitet i det offentlige rum. Det samme gælder i mange andre ikke-demokratiske lande, hvor det også mange steder er ulovligt offentligt at kritisere det etablerede styre.

Også Sverige er blevet beskyldt for at have for snævre grænser for, hvad der kan rummes i den fælles samtale i det offentlige rum. Der er eksempler, hvor bøger er blevet ændret, fordi forfatterens originale tekst har virket stødende på nogle. Der er også eksempler på, at valgvideoer er blevet censureret eller afvist og politikere udelukket fra tv-debatter, fordi en tv-station eller et medie fandt deres budskaber for yderligtgående og skadelige.

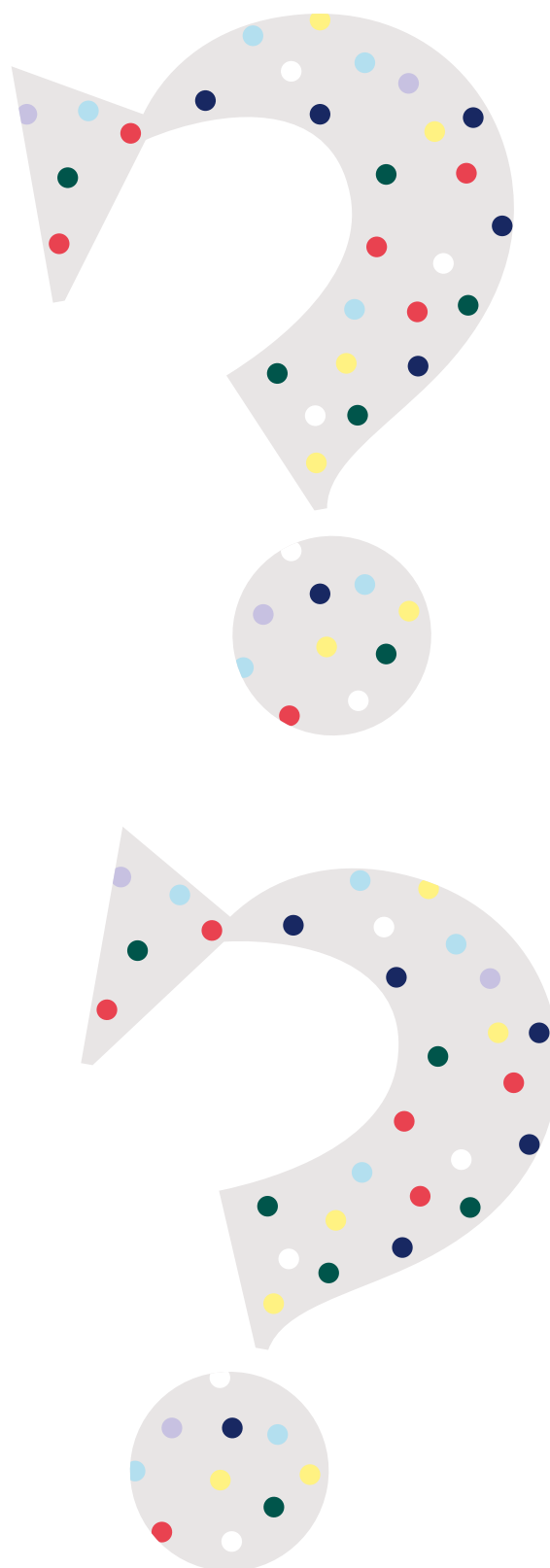
Og også i Danmark er der eksempler på, at politikere og andre ønsker bestemte typer holdninger og overbevisninger begrænset eller udstødt af det offentlige rum. Fx er bestemte ytringer kriminaliseret i religiøse sammenhænge, selvom de præcis samme ytringer er lovlige i andre sammenhænge (Straffeloven § 136 stk. 3). Der er også mange eksempler på forslag om forbud imod religiøse symboler i det offentlige rum, forbud imod muslimske og/eller religiøse (men ikke andre typer) friskoler, forbud imod bederum på studiesteder med mere. Alt sammen eksempler på, at der også i Danmark er overbevisninger eller synlige udtryk for overbevisninger, som nogle ikke mener hører hjemme i den fælles offentlighed. Som det fremgår, handler det i Danmark ofte om religion.

Diskussionen om, hvad der er plads til i det offentlige rum, er selvfølgelig ikke uden dilemmaer. For langt de fleste mennesker vil helt sikkert sige, at det er godt at leve i et samfund, hvor man kan være tryk ved at bevæge sig ud i offentligheden – både den fysiske og den digitale. Og det kan være begrundelsen for, at man ønsker synspunkter eller overbevisninger holdt ude af den fælles offentlighed.

Derfor kan det være en god idé at overveje: Hvad er forskellen mellem 'det private rum' og 'det offentlige rum'? Bliver vi *mere* eller *mindre* trygge af, at forskellige overbevisninger ikke mødes? Hvad sker der, når mindretalssynspunkter eller yderligtgående overbevisninger skubbes ud af det offentlige rum? Kan man øve sig i at mødes på tværs af forskelle og være i de sammenstød – skænderier – som de kan medføre?

Arbejdsspørgsmål

- Hvilken betydning har det, at vi kender – og er venner – med folk, der er anderledes end os selv? Og hvilke muligheder giver det?
- Hvilke eksempler giver teksten på, at vi bevæger vi os i retning af større afstande og mindre kontakt mellem forskellige grupper?
- Hvorfor er det et problem, hvis forbindelserne og samtalerne mellem mennesker, der er forskellige, ophører? Hvad siger teksten? Hvad synes du selv?
- Hvad kendetegner demokratiet ifølge Hal Koch?
- Hvorfor er det ifølge teksten problematisk, hvis overbevisninger, symboler, udtryksformer eller lignende, udelukkes af det offentlige rum?
- Kan der også være gode argumenter for at sætte grænser for bestemte synspunkter og overbevisninger i det offentlige rum? Hvilke?
- Hvilke eksempler giver teksten på, at denne udelukkelse finder sted – i henholdsvis Frankrig, Rusland, Sverige og Danmark? Og hvilke forskelle er der på de forskellige landes offentlighed?
- Hvad er forskellen på 'det offentlige rum' og 'det private rum'?
- Har sociale medier ændret på forskellene mellem det offentlige og det private?
- Hvor vigtigt er det at føle sig tryk? Er det lige vigtigt at være tryk, når man er 'ude' og når man er 'hjemme'?
- Hvorfor skal vi ifølge teksten blive bedre til at skændes?

Kunsten at overbevise hinanden

Interview med Sine Nørholm Just

Sine Nørholm Just er professor i strategisk kommunikation på Roskilde Universitet. Hun er del af et stort projekt, der hedder ADD: Algoritmer, Data og Demokrati. Projektet skal styrke det digitale demokrati i Danmark, og Sine er leder af den del af projektet, der handler om forskning.

Du har sagt, at vi ofte bruger udtrykket 'ekkokamre' på en misvisende måde. Hvad mener du med det?

Når vi taler om ekkokamre, så mener vi ofte, at mennesker, der deltager i online-kommunikation, ikke har adgang til synspunkter, der er forskellige fra deres egne. Men i praksis er det sådan, at man godt online kan møde forskellige synspunkter, men at man sjældent forholder sig konstruktivt til dem. Vores egne holdninger bliver forstærket – ikke fordi vi ikke har adgang til andre meninger, men fordi vi bruger det, vi er uenige med, til at bekræfte vores egen position.

Hvilken rolle spiller teknologi i forhold hertil?

Det er ikke unikt for online-kommunikation, at vi helst vil have ret, og synes, at dem, der mener noget andet end os, tager fejl, men digitale teknologier forstærker denne tendens. På sociale medier optimerer selektionsalgoritmer for engagement, og vi har tendens til at engagere os mest i det, der gør os meget begejstrede eller meget vrede. Det vil sige, at vi bliver givet mere af det, vi enten er meget enige eller meget uenige i, og dermed intensiveres vores følelser i en stadigt mere voldsom og negativ spiral.

Mange vil nok gerne tænke om sig selv, at de er gode til at lytte. Men du vil gerne styrke vores evner til at overbevise andre om, at vi har ret. Hvorfor det?

Hvis man er god til at overbevise, er man faktisk også god til at lytte, fordi man møder folk der, hvor de er, og taler til dem på en måde, som de kan forholde sig til. Hvis vi alle bliver bedre til at overbevise, bliver vi også bedre til at lade os overbevise – til at lytte efter, hvad der faktisk er de mest overbevisende argumenter i en sag.

Hvordan bliver man god til at argumentere?

Det gør man ved at engagere sig i debatter og lytte åbent til de argumenter, der er for forskellige holdninger til en sag. Hvis man går ind i debatter uden at have besluttet sig på forhånd, så er man også bedre i stand til at undersøge de forskellige argumenter, der er, og vurdere deres kvalitet. Så at være god til at argumentere handler om at være god til at se en sag fra mange sider.

Hvilken rolle spiller følelser i diskussioner mellem mennesker – og er det godt eller skidt med mange følelser i den offentlige debat?

Følelser er typisk det, der driver os til at deltage i diskussioner. Hvis vi ikke er følelsesmæssigt motiverede, så er der sjældent nogen grund til at gå ind i en sag. Derfor kan det også være svært ikke at danne sig en holdning på forhånd – følelserne er hurtigere end fornuften. Men løsningen er ikke at tage følelserne ud af debatten; i stedet kan vi bruge dem som udgangspunkt for vores egne argumenter, og vi kan forsøge at forstå, hvad det er for følelser, der ligger til grund for andres argumenter. Den, der er rigtig god til at argumentere, forstår altså både motiverne bag sine egne argumenter og de motiver, der driver andre.

Arbejdsspørgsmål

- Hvad er ekkokamre – ifølge Sine Nørholm Just? Og hvad tror vi, det er?
- På hvilke punkter er teknologien med til at forstærke tendensen til ekkokamre?
- Hvorfor skal vi blive bedre til at overbevise andre om vores holdninger?
- Hvordan bliver man – ifølge Sine Nørholm Just – god til at argumentere?
- Hvilken rolle spiller følelser i diskussioner mellem mennesker og i den offentlige debat?

Opgave

Ytringsfrihedens to cirkler

Det er ulovligt at sige

Det må man gerne sige
ifølge loven

Det kunne jeg selv
finde på at sige

Samtale 1: Kig på cirklerne

- Hvad handler de om?
- Passer det, at dine egne grænser er snævrere end samfundets?
- Hvorfor findes området mellem kanten af den inderste og den yderste cirkel?

Øvelse 1: Hvad synes du?

Træk et kort med et udsagn og placer det, hvor du synes, det skal være. Dvs. enten i 1) Det kunne jeg selv finde på at sige, 2) Det må man gerne sige ifølge loven – eller 3) Det er ulovligt at sige.

Øvelse 2: Hvad siger loven?

Gentag øvelsen, men placer nu i stedet udsagnene ud fra overvejelser over, hvad der er lovligt i Danmark.

Vær opmærksom på følgende love:

- Straffelovens § 119a – chikane af offentligt ansatte i funktion
- Straffelovens §266 – om trusler
- Straffelovens §266b – den såkaldte 'racismeparagraf' (som omfatter andet end racisme)
- Straffelovens §267 – injurieloven

Bemærk også: Jura er ikke matematik. Der er derfor ikke noget facit, der er givet på forhånd. Selvom man fx bliver anklaget for brud på straffelovens §266b (den såkaldte 'racismeparagraf'), er det derfor ikke sikkert, man bliver dømt. Der er en stærk tradition i Danmark for, at hensynet til ytringsfriheden vejer højt i den juridiske afvejning.

Samtale 2: Skal det være lovligtigt at være sød?

"Det er ikke okay at krænke andre." "Man må gerne kritisere andres religion eller kultur, så længe man viser respekt." "Man skal tale ordentligt om andre mennesker."

Måske kunne du finde på at sige noget lignende? Eller måske kender du nogen, der kunne? Men hvad mon der menes:

- Betyder det, at det skal være *forbudt ved lov* at sige noget, der krænker andre eller er respektløst?
- Har alle krav på respekt – og hvad er respekt?
- Hvem skal bestemme, hvad der er respektløst?
- Har du selv sagt noget til eller om nogen, som var respektløst?
- Skal man også altid vise respekt over for dem, der har stor magt – også hvis de misbruger deres magt?
- Hvis ikke det er lovgivning og forbud, der skal til, hvordan lærer man så at være hensynsfuld og åben over for andre? Og er det vigtigt?

Materialer til fællesøvelser og tavleundervisning

Fællesøvelse

Ytringsfrihedens to cirkler • farveprint

Det er ulovligt at sige

Det må man gerne sige
ifølge loven

Det kunne jeg selv
finde på at sige

Fællesøvelse

Ytringsfrihedens to cirkler • sort/hvid print

Det er ulovligt at sige

Det må man gerne sige
ifølge loven

Det kunne jeg selv
finde på at sige

Fællesøvelse

Udsagn til ytringsfrihedens to cirkler • print og klip

” Dit pansersvin (sagt til en politibetjent)

” Jeg hader kanelnegle

” Din ludder

” De arbejdsløse nasser på os andre

” AGF er et taberhold

” Hvide mennesker skal ikke have lov til at udtale sig om, hvordan det er at være sort

” Statsministeren er en lille svindler

” Sikke en smuk udsigt

” Kvinder kan ikke spille fodbold

” Hvis du er kristen, er du småbegavet

” Jeg lægger lige en bombe her

” Dronningen får lavet sort arbejde

” Ideologien islam er lige så undertrykkende og menneskefjendsk som nazismen

Fællesøvelse

Argumentkort til rollespil: Et ordentligt skænderi • print og klip

Argumentkort

Argumentkort

Argumentkort

Argumentkort

Materialer til tavleundervisning

Benyt nedenstående QR-koder eller link for adgang til det ønskede materiale:

PowerPoint-fil med:

- Ni udsagn om demokrati og åndsfrihed
- Foto af N.F.S. Grundtvig og Hal Koch
- Ytringsfrihedens to cirkler

[Link til tavleundervisning](#)

Øvrige materialer

Printervenlige versioner af fællesøvelser:

[Link til fællesøvelser](#)

Pdf med samlet elevmateriale:

[Link til elevmateriale](#)

Hvem står bag?

Foreningen Åndsfrihed: Foreningen Åndsfrihed arbejder for at fremme åndsfriheden i Danmark. Se mere på www.aandsfrihed.dk

Grundtvigs Skoletjeneste: Grundtvigs Skoletjeneste drives af foreningen Grundtvigsk Forum. Se mere på www.grundtvigskforum.dk

Center for Karakterdannelse: Center for Karakterdannelse vil skabe en fornyet faglig bevidsthed og bevægelse om karakterdannelse i folkeskolen. Se mere på www.karakterdannelse.dk

Om forfatterne

Ingrid Ank er leder af Grundtvig-Akademiet hos Grundtvigsk Forum, formand for Foreningen Åndsfrihed og er uddannet teolog.

Daniel Toft Jakobsen er generalsekretær hos Mission Afrika og tidligere medlem af folketinget for Socialdemokratiet. Han sidder i bestyrelsen for Foreningen Åndsfrihed og er uddannet i statskundskab.

Rasmus Matthiesen er leder af Grundtvigs Skoletjeneste hos Grundtvigsk Forum og har tidligere undervist på en folkeskole og en højskole. Han er uddannet historiker.

Tak

En række skoler og institutioner har medvirket i udviklingen af materialet. Derfor vil vi gerne rette en stor tak til:

- Eriksminde Efterskole
- Mølleskolen i Ry
- Al-Hikma Skolen i Sydhavnen
- DSI (Den skolestyrkende indsats) på Ungdomsskolen i Ishøj
- Dokk1 Aarhus: bibliotekarer og demokratiudviklere v. Aarhus Bibliotekerne
- Læreruddannelsen Nørre Nisum
- Læreruddannelsen Vordingborg (Absalon)
- Vejle Bibliotekerne
- Fredens Hus i Gellerup

